УДК 637.5.03(477.83/.86)"18/19"

Проців О.Р.

Організація виробництва кошерного м’яса у Галичині кінця XIX – початку XX ст.: історико-методологічний аспект

Анотація

У статті висвітлено юдейські приписи, що визначали споживання кошерного м’яса. Описано гуманітарні аспекти при ритуальному забої тварин та вплив органів державної влади на гуманний забій тварин, призначених на ритуальний забій. Висвітлено нормативно-правову базу, яка врегульовувала правила забою при торгівлі кошерним м’ясом. Описано законодавчі акти, які регулювали ціни на кошерні продукти. Висвітлено ветеринарні аспекти при забої та торгівлі кошерним м’ясом. Проаналізовано практику правозастосування у виробництві та торгівлі кошерним м’ясом. Проведено аналіз цін на кошерне м’ясо та механізми їхнього регулювання під час воєнних конфліктів. Представлено фірми, які проводили торгівлю кошерною продукцією, та місця на ринках Львова, де була дозволена торгівля кошерним м’ясом. Висвітлено принципи організації забійних пунктів (різниць), які функціонували у Львові та Кракові. Описано методи фальсифікації кошерної харчової продукції, які застосовувались на території Галичини, та правозастосування влади щодо недопущення виробництва фальсифікату.

Organization of production of kosher meat in Galicia at the end of the 19th - early 20th centuries: historical and methodological aspect

Summary

The article highlights Jewish rules that determine the consumption of kosher meat. The humanitarian aspects of ritual animal disease and the influence of public authorities on the humanitarian slaughter of animals intended for ritual slaughter are described. The normative and legal framework, which regulates the rules of slaughter in trade with kosher meat, is covered. Legislative acts regulating kosher products

prices are described. The veterinary aspects of illness and sale of expensive meat are highlighted. The practice of law enforcement in the production and trade of kosher meat is analyzed. The analysis of prices for kosher meat and mechanisms of their regulation during military conflicts have been carried out. There were presented the firms that traded kosher products, and places in the markets of Lviv, where trade in kosher meat was allowed. The principles of organization of slaughter points (differences), which functioned in Lviv and Krakow, were highlighted. The methods of falsification of kosher food products, which were used in the territory of Galicia, and enforcement of the authorities to prevent the production of falsification, are described.

Процив О.Р.

Организация производства кошерного мяса в Галичине конца XIX - начала XX в. : историко-методологический аспект

Аннотация

В статье предоставлены иудейские предписания, определяющие потребление кошерного мяса. Описаны гуманитарные аспекты при ритуальном забое животных, нормативно-правовую базу, которая регулировала правила забоя, торговли, регулирование цен, ветеринарные аспекты. Проанализирована практика правоприменения в производстве и торговле кошерным мясом. Проведен анализ цен на кошерное мясо и механизмы их регулирования во время военных конфликтов. Представлены фирмы, которые занимались торговлей кошерной продукцией, и места на рынках Львова, где была разрешена торговля кошерным мясом.

Кожна релігія показує шлях до Бога через віровизнання та дотримування приписів, які окреслюють діяльність людини та спонукають до певних дій. На адептів авраамістичних релігій (юдаїзму, християнства, ісламу) покладено обов’язок обмеження у споживанні їжі. Якщо у християнстві та ісламі це –

пости, то в юдаїзмі приписи визначають споживання кошерної їжі. Кошерний з еврейської (гебрейської) мови перекладається як «чистий і придатний до споживання». Антонімом було слово «трефний» (нечистий)[1]. Ритуальний забій тварин євреї практикували 6 тис. років тому. Аналогічний обряд практикується також мусульманами. Ці вчення базуються на тому, що життя живої істоти міститься у крові. Спершу жертву приносили людьми, а в подальшому людські жертви було замінено тваринами: точні вимоги щодо їх виконання виписано у Талмуді. Також детально про ритуальний забій тварин описано у Шхиті, де зокрема визначається місце та спосіб забою, інструменти, якими можна забивати, види тварин. Зокрема, до «нечистих» зараховано свиней та коней[2]. У Талмуді не було окремої вимоги щодо ритуального забиття риби, але дозволялось споживати лише рибу, яка мала луску.[3] Кошерним вважався навіть ембріон, вийнятий з мертвого плоду, але лише у випадку, коли визнано, що корова була кошерною[4]. Також приписами визначався час забою та особи, які мають право забивати[5].

На думку ветеринарного лікаря Якоба Цітрона з Серета (Буковина), ритуальний спосіб забиття пернатих власне у Галичині є досить клопітким, а сама молитва перед забиттям є досить довгою. Молитву треба було промовляти

---

[1] Wielka Encyklopedia powszechna ilustrowana. – Kraków – 1932. T. VIII. –S. 112.

[2] Stenograficzne sprawozdania z trzeciej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie - Lwów, 1881. – S. 372.

[3] Komentarze do sposobów uboju zwierząt rzeżnych. // Przegląd Weterynarski . – 1933. – № 4. – S. 168-172.

[4] Z weterynaryi ludowej // Przegląd Weterynarski . – 1897. – № 4. – S. 113.

[5] Stenograficzne sprawozdania z trzeciej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie - Lwów, 1881. – S. 372.

перед забиттям кожної птиці. У випадку, коли різнику не вдалось дотриматись вимог кошерного забиття, цю птицю відкладали для звичайного споживання і відразу різали наступну. Більше того, окремо було виписано ритуал забиття курей, качок, гусей, індиків, голубів і, навіть, горобців. Визначалось, як повинні бути розміщенні крила та ноги кожного виду тварини перед забиттям, обов'язки помічника різника[6].

Як правило, євреї з волів при забої забирали лише передню частину, яка важила тільки 12 пудів, а задню частину продавали католикам.[7] Християни Галичини противились цим обрядам. Так, при обговоренні у Галицькому сеймі питання організації 1882/83 навчального року у Львівській міській чоловічій бурсі для учнів депутати піднімали питання організації кошерної їдальні для євреїв. Опоненти заперечували, вказуючи на той факт, що багато євреїв не вважають за гріх споживання некошерних продуктів. Свою позицію вони аргументували тим, що у Біблії немає вимог щодо кошерної їжі, а це лише вимоги рабинів[8].

Виробництво кошерного м'яса є також предметом дослідження гуманітарної сфери. Основний аспект полягав у негуманному способі забою тварин, які отримували кошерний статус[9]. Ця обставина розглядалася на засідання Львівської міської ради, яке відбулось 27 жовтня 1881 року. На порядку денному було питання діяльності львівських різників. Вказувалось, що

---

[6] Citron Jakob Sposoby zauzynania drobiu na Bukowinie // Przegląd Weterynarski. – 1902. – № 11. – S. 460.

[7] Wiadomości z zakresu badania mięsa. // Przegląd Weterynarski . – 1935. – № 2. – S. 110-113.

[8] Stenograficzne sprawozdania z trzeciej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie - Lwów, 1881. – S. 372.

[9] Wiadomości bieżiace. // Słowo Polskie – 1905. – № 574. – S. 3.

в єврейських різницях застосовується негуманний спосіб забою тварин, так як для забиття тварин потрібно використовувати метод оглушення тварин, а лише пізніше перерізати горло[10]. Слід відмітити, що Віденським магістратом було прийнято рішення щодо заборони ритуального забиття худоби без попереднього оглушення. У рішенні вказувалось, що забій без оглушення є жорстокістю[11].

Питання негуманного забою тварин для кошерних цілей піднімалось на зборах Галицького товариства охорони тварин[12]. Ветеринарний лікар Альфред Вінський відзначав, що ритуальний забій тварин з точки зору ветеринарної науки необхідно оцінювати з двох ракурсів – гуманітарного та гігієнічно - економічного. Ветеринарна наука та громадські організації вказували, що гуманні принципи забою базуються на тому, що тварину необхідно забивати таким методом, щоб вона у найкоротший час втратила свідомість і не відчувала болю, а з огляду на гігієнічно-економічні показники, щоб туша якомога більше була позбавлена від крові, так як кров сприяє гниттю м’яса.

Для гуманного забою тварин пропонувалось використовувати сучасний метод – за допомогою оглушення електричним струмом, тоді як єврейський метод перерізання шиї є більш жорстоким. Також на думку Альфреда Вінського, не вкладається в голові жорстокий єврейський метод, який застосовується по відношенню до забиття телят: їх підвішували за задні ноги і відтинали голови, або зв’язували декілька тварин відразу і перерізати їм горло.[13]

---

[10] Z lwowskiei Rady mieiskiej. // Gazeta Narodowa. – 1881. – № 247.– S.2.

[11] Zakaz rytualnego rzezania bydła // Przegląd Weterynarski. – 1905. – № 7. – S. 289.

[12] Walne zgromadzenie G. T. O. Z. // Miesięcznik galicyjskiego Towarzystwa Ochrony Zwierząt. – 1914. – № 3-4. – S. 37.

[13] Wiński Alfred Rytualny ubój bydła // Przegląd Weterynarski . – 1928. – № 10. – S. 446-465.

Регулювання гуманного забою тварин проводилось й в інших країнах Європи. Так, у багатьох містах Німеччини було заборонено забиття тварин з використанням приписів Талмуда[14].

Процес виготовлення кошерного м'яса у Галичині регулювався нормативно-правовою базою, відповідно до якої врегульовувались механізми забою тварин, видів тварин, оподаткування тощо. Першим законом, який врегульовував обіг кошерного м'яса у Галичині, був Патент від 7 травня 1789 року «Про ізраїльську громаду Галичини». Відповідно до статті 4 на рабина покладався обов'язок контролю за роботою кошерних працівників, які виготовляють кошерні страви[15].

IV. Patent

zawierający Ustawę gminną ludności izraelickiéj w Galicyi z dnia 7 Maja 1789 r.

Стаття 1 цього Патенту визначала, що ізраїльська релігійна громада мала цілковиту свободу без перешкоди виконувати релігійні обряди, якщо вони не суперечать іншим законам Галичини[16]. У типовому статуті для єврейських гмін

---

[14] Odurzanie zwierząt rzeinych prądem elektrycznym. // Przegląd Weterynarski . – 1933. – № 3. – S. 99.

[15] Zbiór ustaw administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem obowiązujących do użytku organów c.k. władz rządowych i władz autonomicznych / zebrał, ułożył i wydał J.R. Kasparek. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, 1868. – T. II. – S.97-98.

[16] Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem: Podręcznik dla organów c.k. władz rządowych i władz autonomicznych / ułożył i wydał J.R. Kasparek.– [3-e wyd., poprawne i pomnożone]. – Lwów, 1885. – T. V. – S. 3588.

Галичини, затвердженому рескриптом Міністерства релігії від 6 липня 1894 року L. 11550 ex 1891, статтею 32 визначались компетенції рабина, до яких серед іншого входило виготовлення кошерного м'яса, ритуальне купання та виробництво пасхальної муки[17]. У Празі рада рабинів видала розпорядження, відповідно до якого різники, які не призначені забивати тварин на кошерне м'ясо, не можуть вважати його кошерним. Для цього було призначено двох різників, 38 різників оскаржили це рішення і назвали рабина шахраєм[18].

Розпорядження Міністерства внутрішніх справ від 25 лютого 1876 року L. 2290 визначало, що займатись ритуальним способом виготовлення кошерної продукції (кошернікарство) не є вільним промислом, а потребує дозволу влади. У цьому розпорядження містилось посилання на Закон про промисли від 20 грудня 1859 року, що цим промислом можуть займатись виключно особи, які отримали дозвіл від уповноваженого рабина[19].

У Другій Речі Посполитій взаємовідносини в єврейській гміні врегульовувались розпорядженням Президента Другої Речі Посполитої від 14.10.1927 року. Відповідно до цього розпорядження єврейська гміна кваліфікувалась як публічно-правна інституція, а керувала нею релігійна рада. Серед багатьох обов'язків була й організація нагляду за виробництвом та торгівлею кошерним м'ясом[20]. Питання врегулювання торгівлі дичиною у місті Кракові знайшло своє відображення також у рішеннях Галицького намісництва.

[17] Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskiem. – Lwów, 1894. – S. 356.

[18] Rabinat pragski // Gazeta Narodowa. – 1880. – № 197.– S.3.

[19] Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem: Podręcznik dla organów c.k. władz rządowych i władz autonomicznych / ułożył i wydał J.R. Kasparek.– [3-e wyd., poprawne i pomnożone]. – Lwów, 1885. – T. V. – S. 3627.

[20] Wielka Encyklopedia powszechna ilustrowana. – Kraków – 1932. T. XVIII. –S. 329.

Зокрема, рішенням від 23 січня 1908 року L. 140/30, A/23 у період з 1 червня до 31 серпня продаж дичини було дозволено лише до 9 години ранку. Але у цьому розпорядженні було зроблено виняток для євреїв, які на бійнях виробляли кошерне м'ясо. Але також визначалось, що тоді євреї повинні у суботу повністю – 24 години відпочивати[21].

Питання виробництва та реалізації кошерного м'яса у Галичині врегульовувалось і під час входження її до Другої Речі Посполитої. Так, порядок ритуального забою здійснювався відповідно до Розпорядження Міністерства віровизнань від 09.09. 1931 року № 89 [22,23]. Влада здійснювала контроль за виконанням тогочасного законодавства: за невиконання вимог законодавства, яке забороняло вдома забивати пернатих, львівського кошерного різника покарано семиденним арештом[24].

Як свідчать історичні джерела, торгівля кошерним м'ясом у Львові у 1884 році було перенесено на площу Святого Теодора[25]. У 1905 році за рішенням Львівського магістрату біля костелу святої Анни був організований ринок, на якому щодня можна було купити кошерне м'ясо від провінційних продавців[26].

---

[21] Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskiem. – Lwów, 1908. – S.25-26.

[22] Wiadomości z zakresu badania mięsa. // Przegląd Weterynarski . – 1935. – № 2. – S. 110-113.

[23] Badanie bitego drobiu w świetle obecnego ustawodawstwa weterynaryjnego. // Przegląd Weterynarski . – 1937. – № 4. – S. 232-233.

[24] Kronika telegraficzna. // Gazeta lwowska. – 1924. – № 73.– S.4.

[25] Targowica rybia. // Kurjer Lwowski – 1884. – № 341. – S. 2.

[26] Trzecie targowisko z mięsem prowincyonalnem. // Gazeta lwowska. – 1905. – № 244.– S. 3.

У цьому ж році кошерним м’ясом у Львові торгували по вул. Замковій[27]. Тоді ж на засіданні Львівського магістрату було ухвалене рішення про відкриття торгівельної ятки біля костелу святої Анни при вулиці Янівській під парканом з лівої сторони. Вказувалось, що тут було зручно торгувати, так як всі 30 торгових місць мали дашки від дощу[28]. Щодня на площі Стрілецькій добре продавалось дешеве м’ясо. Щоденний торг складав 500 кг.[29] Всього у 1905 році було три місця, де у Львові можна було купити кошерне м’ясо[30]. У 1909 році кошерне м’ясо у Львові можна було вже купувати в семи ятках. Лише за вересень м’ясом тут отоварилось 33460 львів’ян, усі купили 28529 кг м’яса. Найбільшим попитом користувалась яловичина. У ятці по вулиці Кpаківській отоварилось 6839 осіб, на площі Ринок – 6508, на Галицькій площі – 5842, по вул. Пельчинській – 4342, по вул. Шептицьких – 3607, по вул. Солодовій – 3562. Окремо кошерне м’ясо продавалось по вул. Ваговій, де його купили 2760 осіб[31]. Також кошерне м’ясо у Львові можна було придбати не лише на риках, але й у магазині по вул. Цибульній.

Одним з негативних чинників, які впливали на підвищення цін на кошерне м’ясо, була змова продавців щодо блокування ринкових механізмів встановлення цін. Так, «Газета народова» (1881 р.) повідомляла, що в Коломиї брати Йозеф і Герш Фінкельштейни монополізували як продаж м’яса, так і забій худоби. З роздратуванням вказувалось, що гірші частини м’яса продавали за високими цінами у Коломиї, а краще – відправляли до Відня. У Коломиї в цей період звичайне м’ясо коштувало 20 центів золотого, а кошерне – дорожче і

---

[27] Kronika // Słowo Polskie – 1905. – № 493. – S. 6.

[28] Tanie mięso. // Słowo Polskie – 1905. – № 497. – S. 6.

[29] Kronika // Kurjer Lwowski – 1905. – № 255. – S. 3.

[30] Kronika // Kurjer Lwowski – 1905. – № 297. – S. 4.

[31] Jatki miejskie we wrześniu. // Gazeta lwowska. – 1909. – № 264.– S.3.

коштувало 24 центи[32]. Аналогічна ситуація відмічалась у Варшаві, де синдикат єврейських торгівців м'яса (452 особи) монополізував торгівлю[33].

Слід відмітити, що органи місцевого самоврядування вживали заходи з контролю за ціною кошерного м'яса. З цією метою при Львівському магістраті діяла комісія, яка складалась з двох представників Львівського магістрату, а саме: керівників торгового та промислового департаменту, директора міської різниці, делегата міської торгової комісії, делегата різницього цеху. Окремо для встановлення ціни на кошерне м'ясо запрошували делегата від єврейської громади[34]. Також у правилах для львівських м'ясників визначалось, що при реалізації м'яса повинні бути встановлені цінники, на яких вказано частину тварин (16 частин) та якість м'яса (вищої чи нижчої вгодованості)[35]. Також у Варшаві магістрат видав розпорядження про організацію кошерних м'ясників з метою контролю держави за ціноутворенням[36]. Крім свійського м'яса великим попитом користувалось також продукція дичини. Зокрема, великий попит серед євреїв був на фазанів[37].

З початком суспільних конфліктів, воєн загострюється питання забезпечення населення продуктами харчування. У вирішенні цього питання

[32] Kronika miejscowa i zamiejscowa // Gazeta Narodowa. – 1881. – № 41.– S.2.

[33] Przeciwko drożyźnie mięsa w Warszawie. // Przegląd Weterynarski . – 1905. – № 8-9. – S. 350.

[34] Regulamin dla rzeźników lwowskich. // Gazeta lwowska. – 1907. – № 267.– S.3.

[35] Regulamin dla rzeźników lwowskich. // Przegląd Weterynarski . – 1907. – № 12. – S. 436-437.

[36] Gielda mięsna w Warszawie. // Przegląd Weterynarski . – 1905. – № 11. – S. 422.

[37] Skrzynka do listów. // Łowiec Wielkopolski. – 1911. – № 10. – S.176.

зростає регулююча роль органів державної влади[38]. Галицьке намісництво регламентувало обіг харчової продукції під час воєнних дій через те, що у період соціальних конфліктів необхідно вживати додаткових дій зі сторони органів влади з метою справедливого їх розподілу між споживачами[39,40].

Відповідно до розпорядження Львівського магістрату від 8 жовтня 1914 року[41] максимальна вартість м'ясної продукції визначалась двома валютами – австрійською кроною та російським рублем.

1 кг	Крони	Рублі
Сало звичайне	3	0,9
Копчене сало	3,2	0,96
Смалець	3,6	1,08
Телятина (передня частина)	2,4	0,72
Свинина	2,3	0,69
Свинна (полядвиця)	2,80	0,84
Кошерне м'ясо	2,6	0,78
Баранина	2	0,6

38 Проців О.Р. Державне управління торгівлею продукцією мисливства під час Першої світової війни // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України : зб. наук. пр. — № 6. — 2017. – С. 167-172.

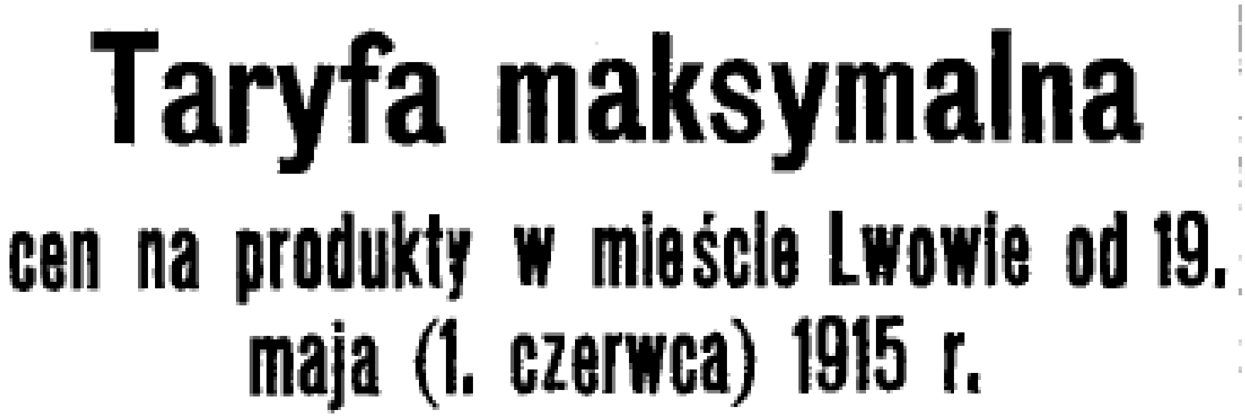
39 Uregulowanie obrotu niektórymi gatunkami dziczyzny. // Gazeta lwowska. – 1917. – № 99. – 1 maja. – S. 4.

40 Zmiana dotychczasowej organicyi i zalrresu działania kraj. Urzedu gospodarczego i Sekcyi III. c. k. Namiestnictwa. 26.04.1917 // Gazeta lwowska. – 1917. – № 96. – 27 kwietnia . – S. 1.

41 Taryfa maksymalna obowiązująca od dnia 8 października 1914. // Gazeta poranna. – 1914. – № 2093. – S. 3.

Аналогічне розпорядження було прийнято менш як через два місяці – 1 грудня. Відповідно до нього максимальна ціна на кошерне м'ясо знижувалась на 30 геллерів та 9 копійок і повинна була становити не більше за 2,30 крони або 69 копійок[42].

У 1915 році з 28 січня за новим стилем, або з 10 лютого – за старим, діяли такі максимальні тарифи з реалізації м'яса: 1 кг телятини (передня частина) – 54 копійки, задня частина – 72 коп., свинини – 50 коп., баранини – 54 коп. Не більш за 72 коп. дозволяли реалізовувати кошерне м'ясо[43]. З 19 травня (1 червня) 1915 р. 1 кг сала коштував 90 коп., смальцю – 1 рубель 5 коп., полядвиці 70 коп., передньої частини телятини – 54 коп., свинини – 56 коп., кошерного м'яса – 68 копійок, баранини – 54 копійки[44].

Taryfa maksymalna
cen na produkty w mieście Lwowie od 19. maja (1. czerwca) 1915 r.

З 1 липня 1915 року відповідно до розпорядження магістрату Львова від 25 червня 1915 року[45] сало коштувало за кг 2,8 крон, копчене сало – 3,2,

---

[42] Taryfa maksymalna. Ważna od dnia I Grudnia.1914. // Gazeta poranna. – 1914. – № 2155. – S. 4.

[43] Taryfa maksymalna. Ważna od dnia 28 stycznia (10 Lutego) 1915. // Gazeta poranna. – 1915. – № 2212. – S.5.

[44] Taryfa maksymalna cen na produkty w mieście Lwowie od 19 maja (1. czerwca) 1915 r. // Gazeta poranna. – 1915. – № 2319. – S.4.

[45] Taryfa maksymalna cen na produkty w mieście Lwowie od 1 lipca 19l5 r. // Gazeta poranna. – 1915. – № 2353. – S.4.

смалець – 3,6, масло столове – 4, масло десертне – 6, задня частина яловичини – 2,1, передня частина – 2, передня частина теляти – 2, задня частина теляти – 2,6, свинина – 2, свиняча полядвиця – 2,5, кошерне м'ясо – 2,8, баранина – 1,8, копчена шинка – 2,8. Вказувалось, що це була максимальна ціна, за якою можна продавати м'ясні товари у Львові. Гуртові ціни повинні були бути на 5 % нижчими[46].

Taryfa maksymalna
cen na produkty w mieście Lwowie od 1. lipca 1915 r.

У 1916 році максимальні тарифи встановлювались відповідно до рішення урядового комісара і діяли від 8 квітня 1916 року до 18 листопада 1916 року. Тож вартість одного кілограма кошерного м'яса не повинна була перевищувати 7,4 крони, тоді як 1 кг передньої частини теляти коштував 4,5 крони, задньої частини – 5, ковбаси і шинки – по 8 крон, кілограм передньої частини барана – 4,5, а задньої частини – 5 крон[47]. У 1918 році відповідно до розпорядження Львівського магістрату максимальна вартість кошерного м'яса не повинно була перевищувати 1,18 крон, волового – 1,14 крон, свинини – 1,24[48]

Державне управління при Другій Речі Посполитій визначало, що регулюванням ціни на м'ясо займалась корпорація різників. Так, у 1922 році було визначено, що у Львові волове м'ясо першого сорту не повинно було

---

[46] Taryfa maksymalna cen na produkty w mieście Lwowie od 1. lipca 1915 r. // Kurjer Lwowski – 1915. – № 184. – S. 8.

[47] Taryfa maksymalna. // Gazeta lwowska. – 1916. – № 258.– S.7.

[48] Taryfa maksymalna. // Gazeta lwowska. – 1918. – № 267.– S.4.

перевищувати 1200 марок, другого сорту – 1000 марок, кошерне – 1500, баранини – 900, свинина – 1600, сало – 4500, смалець – 5500 марок за 1 кг.[49] У Кракові магістрат 29 липня 1930 року встановив такі ціни на м'ясо: кошерне 1-го сорту 2,7 злотого, 2-го сорту – 2,5, 3 – 2,3[50]. У 1923 році у Львові не можна було дорожче продавати 1 кг волового м'яса ніж за 2600 марок, кошерного – за 3500, телятини (передня частина) – 2100, задня частина – 2200[51]. У Варшаві в 1923 р. 1 кг волового м'яса вищої категорії коштував 2600 марок, другої категорії – 2500, кошерного м'яса – 3500, телятини (передня частина) 2100, задня частина – 2200, баранини 2000 марок[52]. У львівських часописах відзначали високу ціну на кошерне м'ясо. Так, у 1913 році 1 кг «нечистої» телятини коштував 1,7 крони, а кошерної – 1,8 крони[53], у січні 1921 року свинина коштувала 200 марок, телятина – 150 марок, а кошерне м'ясо – 180[54].. Аналогічно, як у Львові, так і у Кракові й Варшаві кошерне м'ясо було дорожчим ніж звичайне на відповідний відсоток [55], [56].

Головною складовою в організації виробництва кошерного м'яса були бійні (різниці). Відомо, що у Кракові за межами міста перша кошерна бійня відкрилась у 1559 році, а відповідно до королівського привілею в 1669 році

---

[49] Ceny mięsa, tłuszczu i węrllin // Gazeta lwowska. – 1922. – № 272.– S.4.

[50] Nowe ceny mięsa wolowego. // Ilystrowany Kurjer codzienny . – 1930. – № 202.– S. 7.

[51] Drożyzna we lwowie // Kurjer Lwowski – 1923. – № 10. – S. 4.

[52] Warszawa ruszyła na lichwiarstwo. // Kurjer Lwowski – 1923. – № 4. – S. 8.

[53] Rada miasta Lwowa. // Gazeta lwowska. – 1913. – № 240.– S.5.

[54] Z targu lwowskiego. // Gazeta poranna. – 1921. – № 5630. – S.6.

[55] Drożyzna szaleje. // Kurjer Lwowski – 1923. – № 178. – S. 5.

[56] Lichwa drożyźnlana // Naprzód. – 1911. – № 8.– S. 2.

відкрилась і в межах міста[57]. Крім забійних пунктів у Кракові, в 1894 році нараховувалось 150 пекарень, з яких – 35 християнських та 115 єврейських (кошерних). У них загалом працювали 1000 працівників[58]. У 1893 році у Варшаві працювало 350 кошерних різників[59]. На початку ХХ ст. у Львові виготовленням кошерного м'яса в основному займались на головній бійні. Підприємство було поділено на дві частини: для забиття пернатих та копитних. Кошерних тварин забивали в окремому будинку. Контролював процес забою касир. До його обов'язків належно не лише дотримання вимог Талмуда, але й також контроль за тим, щоб не крали та не підмінювали м'ясо. Централізовано по трубах подавалась пара, щоб легше було дерти пір'я[60]. На підприємстві був холодильник, в якому навіть у найспектоніші дні температура не перевищувала + 4 градуси.[61]

Час від часу на бійні виникали конфлікти між робітниками та адміністрацією. Великий конфлікт виник на Львівській бійні у 1905 році. Робітники висунули такі вимоги: проводити виплату заробітної плати щотижня (християнам – кожної неділі о 8 годині ранку, а євреям – в п'ятницю після обіду о 16.00); робочий день мав тривати з 6 ранку до 6 вечора з однією годиною на обід; підвищити заробітну платню на 20 %; покращити харчування в їдальні, житло для холостяків мали прибирати і давати чисту постіль, а жонаті повинні отримувати додатково 20 крон для оренди житла; в неділю працювати слід було лише до 10 години ранку; попереджати про звільнення за три місяці; за

---

[57] Aleksander Perenc szkic historycznego rozwoju oględzin mięsa w Polsce. // Przegląd Weterynarski. – 1927. – № 4. – S. 254-255.

[58] Z warsztatów i fabryk. // Naprzód. – 1894. – № 1.– S. 3.

[59] Rzeźnicy jatkowi w Warszawie. // Przegląd Weterynarski . – 1907. – № 12. – S. 437.

[60] Przechadzka po nowej rzeźni miejskiej. // Dzennik polski. – 1900. – № 274.– S. 2.

[61] Przechadzka po nowej rzeźni miejskiej. // Dzennik polski. – 1900. – № 284.– S. 2.

понаднормову роботу оплачувати подвійно; оплатити зарплату за період страйку; людяне ставлення до підмайстрів.[62]

Через те, що кошерне м'ясо було дорожчим ніж звичайне єврейські робітники вимагали у роботодавців збільшення заробітної плати[63]. Тогочасні дослідники відзначали, що єврейські торгівці на чверть від оптової підвищували ціни на кошерне.[64] Аналогічні страйки проходи також у Перемишлі.[65]

В процесі виробництва кошерного м'яса виникала й велика кількість зловживань, пов'язаних з фальсифікацією продукції. У 1884 році у Львові єврейська влада виявила єврейку Гетлю Гросман, яка декілька років продавала своїм співвизнавцям некошерну яловичину, видаючи її за кошерну. «Львівський кур'єр» вказував, що цей бізнес в неї йшов добре, так як з нього вона утримувала дітей та чоловіка, який ніде не працював, а лише вивчав Талмуд.

Суд рабинів зобов'язав знищити всі кухонні та столові знаряддя, які використовувались для торгівлі м'ясом; всім євреям забороняли мати з цією сім'єю будь-які стосунки, а кожен чоловік мав щоп'ятниці на протязі чотирьох місяців споживати певні ліки. З метою уникнення покарання чоловік Гетлі Гросман подав до суду заяву на розлучення[66].

Львівський рабин Шмелькес заборонив євреям купувати кошерне м'ясо, вказуючи, що іноді реалізовують фальсифіковані продукти. Продавці, у свою чергу, звинуватили рабина, що це він боїться конкуренції інших продавців, які

---

[62] Żądania robotników rzeźnickich. // Słowo Polskie – 1905. – № 402. – S. 8.

[63] Z dzielnic zakordonowyh // Kurjer Lwowski – 1903. – № 231. – S. 5.

[64] Rzeźnicy jatkowi w Warszawie. // Przegląd Weterynarski . – 1907. – № 12. – S. 437.

[65] Kronika miejscowa. // Słowo Polskie – 1899. – № 8. – S. 4.

[66] Wielki kłopot // Kurjer Lwowski – 1884. – № 194. – S.3.

не платять йому данину[67]. Практично аналогічний конфлікт виник у Перемишлі, де місцеві рабини зобов'язують, щоб у християнських пекарнях при виготовленні кошерних хлібо-булочних виробів наглядали спеціально уповноважені особи. Відмічалось, що декілька пекарень відмовились виконувати цю вимогу, то на них у синагозі посипались прокляття і євреї перестали купувати у них продукцію. У свою чергу пекарі звинувачували рабина, що він за хабар не звертає уваги на виставлені вимоги щодо єврейських представників у пекарнях[68].

Фальсифіковували не лише кошерне м'ясо, але й інші продукти. Так, Абрахам Зельц був покараний на 4 місяці ув'язнення через фальшування кошерного вина, яке продавав співвірянам. В його домі було знайдено гліцерин, цукор, кристалічна сода, спирт, порічковий та вишневий сік, ялівець[69].

Виготовлення кошерного м'яса мало й ветеринарні аспекти. Так, тогочасні ветеринарні лікарі вказували, що лише вони мають компетенції щодо визначення санітарної якості м'яса, а ритуальний огляд тварини, які здійснюють рабини після їхнього забиття, має стосунок лише до визначення, чи тварина була забита відповідно до вимог Талмуду[70]. Вказувалось, що євреї маніпулюють християнами про нібито високу якість кошерного м'яса. Для цього євреї використовували офіційні статистичні дані забою тварин у Ганovері, вказуючи, що рабини вибраковували 11 % від забитих тварин, тоді як

---

[67] Sprzedaż taliszego miesa // Gazeta Narodowa. – 1905. – № 169.– S. 2.

[68] Kronika // Gazeta Narodowa. – 1893. – № 252.– S.2.

[69] Kronika miejscowa i zamiejscowa // Gazeta Narodowa. – 1881. – № 44.– S.2.

[70] Stenograficzne sprawozdania z trzeciej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie - Lwów, 1881. – S. 372.

ветеринарні лікарі менше 0,1%.[71] Це питання також піднімали на засіданні Малопольського товариства ветеринарних лікарів 26 листопада 1927 року, на якому доктор Травінський вказував, що ритуальний огляд тварин після забиття не має ніякого ветеринарно-санітарного значення[72]. Такої ж думки притримувався ветеринрний лікар Альфред Вінський[73].

У галицьких періодичних часописах публікувались оголошення про реалізацію кошерного м’яса, в яких повідомляли, що якість м’яса засвідчує не лише релігійна еліта, але й також ветеринарний лікар.

Оголошення Арона Халперна із Збаражу про реалізацію кошерного м’яса з сертифікатом від двох рабинів та ветеринарного лікаря[74].

---

[71] Wiński Alfred Rytualny ubój bydła // Przegląd Weterynarski . – 1928. – № 10. – S. 446-465.

[72] Posiedzenie naukowe Mał. Tow. lekarzy weterynaryjnych // Przegląd Weterynarski. – 1927. – № 11. – S. 461.

[73] Wiński Alfred Rytualny ubój bydła // Przegląd Weterynarski . – 1928. – № 10. – S. 446-465.

[74] Ogłoszenie // Kurjer Lwowski – 1905. – № 361. – S. 14.

З метою контролю за роботою кошерних різників на ветеринарних лікарів відповідно до вимог законодавства покладався обов’язок вести облік продукції з ритуального забою тварин[75].

Крім ветеринарного контролю за м’ясною продукцією, органи публічної влади контролювали й ветеринарні аспекти діяльності забійних дільниць (різниць). Так, на засіданні Львівського магістрату, яке відбулось 27 жовтня 1881 року, розглядали незадовільну роботу єврейської бійні. Вказувалось, що це питання знаходиться на контролі з 1877 року і позитивних зрушень немає.[76]

Аналогічна ситуація була у Львові по вул. Божничій: вже двічі відповідно до рішення Львівської ради закривали бійню, але це результату не дало, і вона знову працювала, хоча її стіни і підлога були вкриті багатьма шарами запеклої крові. Ця різниця була джерелом інфекцій для половини міста, а сморід від неї відчувався на велику відстань[77]. За приписом міського ветеринарного лікаря Львова Кришталовича через антисанітарний стан у четвер, 22 вересня 1905 року, було припинено роботу кошерної різниці Беглейтера по вул. Ваговій, 7.[78] Під час закриття було конфісковано 150 кг кошерного м’яса[79].

Також у тогочасній пресі відмічалось, що в 1908 році у Львові було дві кошерні птахорізки: на вул. Старозамковій № 6 та Бляхарській № 27, і їх необхідно було закрити, так як там був найбільший сморід. Особливу увагу

---

[75] Praktyka lekarzy weterynaryjnych w rzeżniach. // Przegląd Weterynarski . – 1937. – № 6. – S. 352.

[76] Rada miasta Lwowa. // Gazeta lwowska. – 1881. – № 249.– S. 3.

[77] Kronika miejscowa i zamiejscowa. // Gazeta Narodowa. – 1883. – № 189.– S.2.

[78] Zamknięcie masarni. // Gazeta lwowska. – 1905. – № 216.– S. 3.

[79] Kronika // Kurjer Lwowski – 1905. – № 263. – S. 3.

звертали на той забійний пункт, який знаходився у християнській частині міста між будинком Галицького намісництва та Львівським магістратом[80].

Слід відмітити, що органи державної влади вживали заходи щодо осіб, які порушували вимоги гранично допустимої ціни. «Газета Львівська» (1923 р.) повідомляла, що за таке порушення суд покарав Станислава Кметовича і Міхала Брауна (єврейських різників) штрафом у 30000 марок[81]. За аналогічне порушення Львівський магістрат виніс рішення від 10 січня 1918 року № 149.800/17, в якому власницю магазину Руфку Старк визнано винною у продажі кошерного м’яса за вищою ціною і оштрафовано на 50 крон та 7 днів арешту[82].

Кошерне м’ясо обкладалось споживчим податком, кошти від якого йшли на релігійні потреби єврейської громади. 13 січня 1878 року вийшло розпорядження фінансової дирекції Галичини L. 21589, яке визначало величину податку. Відповідно до розпорядження Міністерства внутрішніх справ та за погодженням з Міністерством фінансів від 10 січня 1881 року L. 13170 визначати величину податку мали можливість місцеві органи влади і спрямовувати 50% споживчого податку від кошерного м’яса на місцеві потреби[83]. Відповідно до Декрету від 18 березня 1819 року L. 8006 було

---

[80] Stosunki zdrowotne w mieście Lwowie Dr. Wiktor Legieński. w roku 1905 i 1906 Lwów 1907. // Przegląd Weterynarski. – 1908. – № 7. – S. 254-255.

[81] Ogłoszenie // Gazeta lwowska. – 1923. – № 35.– S.7.

[82] Rozmaite obwieszczenia. // Gazeta lwowska. – 1919. – № 24.– S.6.

[83] Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem: Podręcznik dla organów c.k. władz rządowych i władz autonomicznych / ułożył i wydał J.R. Kasparek.– [3-e wyd., poprawne i pomnożone]. – Lwów, 1885. – T. V. – S. 3602-3605.

організовано Східногалицький фонд, який наповнювався кошерним податком[84].

Адмініструванням кошерного податку займалась спеціально організована дирекція, яка знаходилась у Львові. Дирекція поширювала свою діяльність на всю Галичину[85]. У 1897 році роботу дирекції очолив Франк Кратер[86].

Тогочасна статистика відзначала, що дохід міста Бережани від податку за реалізацію кошерного м'яса щорічно становив 4000 золотих[87]. На 40 % з цього податку у Кракові утримувалась лікарня, в якій лікували 80 хворих[88]. У 1819 році дохід від сплати кошерного податку становив 40797 золотих.[89] Передача компетенції визначати рівень оподаткування на місцевий рівень мала й багато негативних аспектів, які проявлялись у незадоволенні серед єврейських громад. Зокрема в 1899 році через підняття місцевим рабином кошерного податку від 1,7 золотого до 2,5 золотого за забиття однієї тварини застрайкували єврейські

---

[84] Alegaty do sprawozdań stenograficznych piątej sesyi siódmego periodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskiem z roku 1872. – Lwów, 1872, – S.3-6.

[85] Geografia. – Lwów – Nakładem Wojciecha Maniecklego. – 1858. – S. 67.

[86] Бібліографія // Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка. – 1897. – Т. XVII. – С. 33.

[87] Opodatkowanie miast galicujskich przez kahały. // Gazeta Narodowa. – 1883. – № 166.– S.2.

[88] Szpital izraelicki na Kazimierzu. // Czech J. Kalendarz Krakowski na rok 1903 / Józef Czech. – Kraków: Jan Fischer i Spółka, 1903. – S. 60.

[89] Alegaty do sprawozdań stenograficznych piątej sesyi siódmego periodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskiem z roku 1872. – Lwów, 1872, – S.3-6.

різники. Страйк тривав більше тижня[90]. Тогочасні дослідники відзначали, що у піднятті кошерного податку напряму зацікавлені рабини, так як з цього податку кошти йшли йому на заробітну плату, а про негативний вплив, що призводить до загального здорожчання харчових продуктів, вони не думали, а переживали лише, щоб втриматись при владі[91].

Про важливість визначення плати кошерного податку свідчить й той факт, що це питання розглядали 11 червня 1901 року в Австрійському парламенті. Міністр освіти Австро-Угорської імперії п. Кремп зазначив, що відповідно до Закону від 1890 року в імперії зареєстровано 253 єврейські гміни, в тому числі у Галичині – 127. Він звернувся до місцевої влади, щоб по можливості не встановлювати високі податки на кошерне м'ясо, так як їх тягар перекладається на споживачів[92].

Одним з негативних чинників, через який піднімалась ціна на кошерне м'ясо були соціальні конфлікти. Однією з форм конфлікту був страйк. Так, у середу, 26 липня, 1905 року у Львові застрайкували єврейські різники,[93] протестуючи проти оптових поставок живої ВРХ, ціни на які були високими. У свою чергу, торгівці живим товаром вказували, що це - ринкові ціни, і вони підвищились у зв'язку з тим, що на віденському та німецькому ринках підвищились ціни, і багато торгівців переорієнтувались на ці ринки, а у Галичині залишається товар гіршої якості[94]. Головними оптовими торгівцями у

---

[90] Strejk rzeźników zydowsklch. // Dzeinnik polski. – 1899. – № 12.– S. 2.

[91] Zydzi o kwestji rabinów // Gazeta Narodowa. – 1883. – № 274.– S.1.

[92] Rada państwa. Poniedzenie poniedziałkowe. // Gazeta Narodowa. – 1901. – № 161.– S. 3.

[93] Strejk żydowskich majstrów rzeźnickich. // Gazeta lwowska. – 1905. – № 169.– S. 4.

[94] Strajk rzetników żydowskich. // Gazeta Narodowa. – 1905. – № 169.– S. 2.

той час були Антоній та Станіслав Мокрицькі, Баршевський, Ян Деметер[95]. З метою зниження соціальної напруги та зменшення ціни на кошерне м'ясо місцева влада дозволила оптовим постачальникам організувати власними силами його продаж[96]. Слід відзначити, що аналогічні страйки єврейських різників відбувались у Варшаві, і через це ціна кошерного м'яса піднялась на 5 копійок за кілограм[97].

З метою монополізації ринку м'ясної продукції в деяких районах Нью–Йорку євреї збунтувались і не давали можливості християнам купувати м'ясо в християнських магазинах. Щоб відлякати покупців, при виході з магазину вони обливали набутий товар нафтою. Для врегулювання ситуації знадобились тисячі поліцейських. Внаслідок таких дій багато християнських продавців закрило свої магазини, м'ясо подорожчало в ціні.[98].

Така ж ситуація спостерігалась й у Тарнові. З допомогою місцевої влади там у 1905 році відкрилось 5 яток для продажу м'яса. Щодня реалізовували по 400 кілограм м'яса. З метою отримати монопольне становище євреї на засіданні міської ради зчинили скандал, а по всіх парканах розвісили оголошення: «Євреї! Будьте обережні! Не купуйте на торговиці м'ясо, вони не є кошерним. Єврейська громада»[99].

Крім реалізацією кошерних продуктів на ринку, у Галичині існувало багато фірм, які займались цими продуктами поза ним. У тогочасній періодичній пресі рекламували фірми, які торгували кошерним м'ясом.

---

[95] Strajk rzeźników żydowskich. // Słowo Polskie – 1905. – № 343. – S. 3.

[96] Strajk rzeźników żydowskich // Słowo Polskie – 1905. – № 344. – S. 8.

[97] Sytuacya w Królestwie. // Gazeta Narodowa**.** – 1905. – № 52.– S. 1.

[98] Z całego świata. // Gazeta Narodowa**.** – 1902. – № 133.– S. 3.

[99] Walka z drożyzną mięsa. // Kurjer Lwowski – 1905. – № 281. – S. 4.

Зокрема, у Львові була зареєстрована фірма «А. Фінкельштейн»[100], яка торгувала на площі Голуховського[101]. Також у Львові по вулиці Газовій, 10 існувала фірма «Бланкштейн і Франкель»[102]. Відповідно до реєстру фірм від 5 травня 1922 року у Львові по вул. Вибрановського, 2 знаходилась фірма «Брати Фінкельштейни»[103].

Також аналогічні фірми існували в інших містах Галичини. Так, у Тарнові була зареєстрована фірма «Самуель Енгельгарт & Генрик Шварц», яка займалась торгівлею кошерним м'ясом[104]. У Кракові цим промислом займались фірми «Емануель Гласер» по вул. Божого тіла, 10, Бернарда Гронера по вул. Краківській, 17, Хірша Майєрчика, вул. Краківська, 6, у Перемишлі – Ушера Гютлера, у Стрию Якоба Собеля по вул. Костюшки, 10.[105]

---

[100] Rozmaite // Gazeta lwowska. – 1902. – № 292.– S. 11.

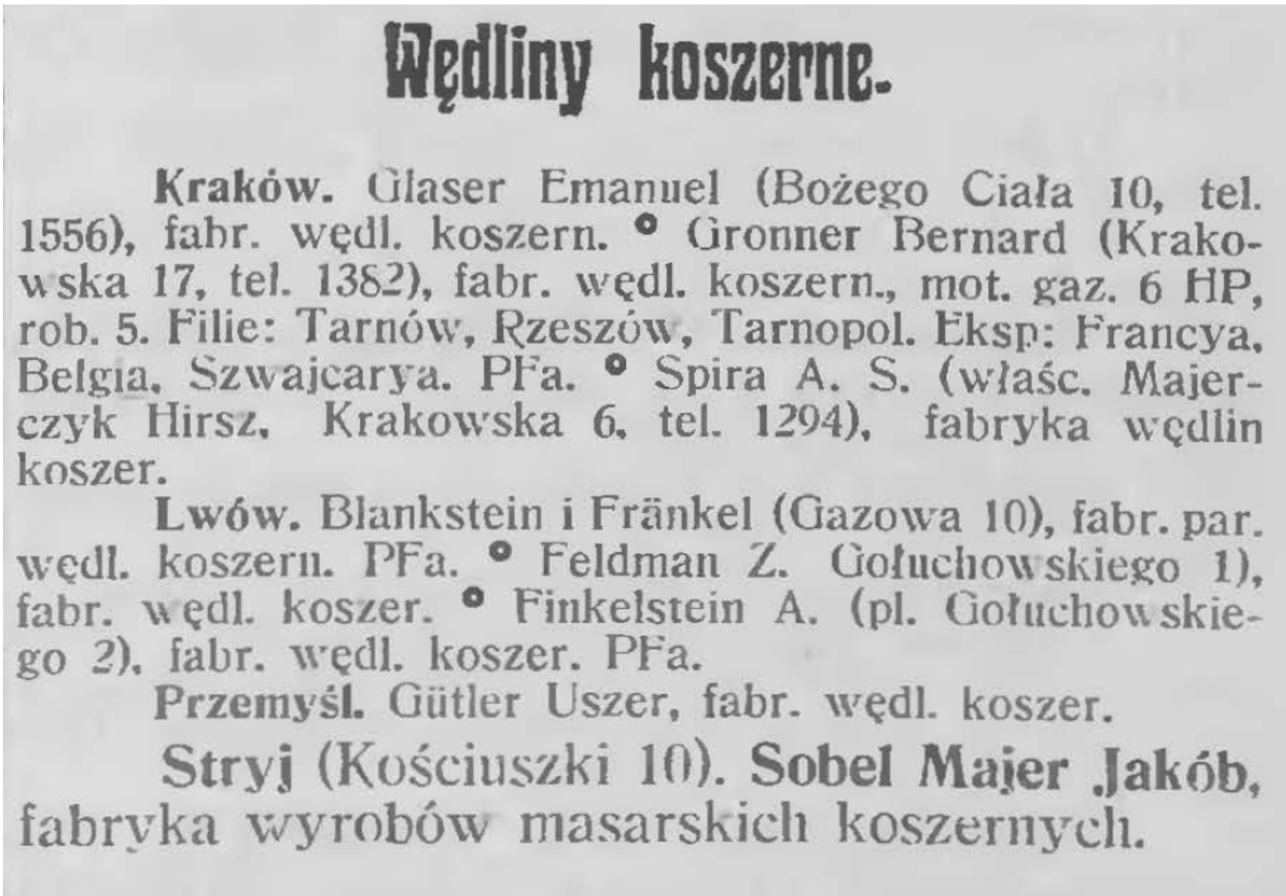
[101] Firmy. // Gazeta lwowska. – 1914. – № 60.– S.13.

[102] Skorowidz premzslowo-handlowy Krolestwa Galicyi II wydanie. Lwów: 1913. – S.710.

[103] Ogłoszenie // Gazeta lwowska. – 1922. – № 151.– S.8.

[104] Firmy. // Gazeta lwowska. – 1912. – № 40.– S.10.

[105] Skorowidz premzslowo-handlowy Krolestwa Galicyi II wydanie. Lwów: 1913. – S.710.

Wędliny koszerne.

Kraków. Glaser Emanuel (Bożego Ciała 10, tel. 1556), fabr. wędl. koszern. ° Gronner Bernard (Krakowska 17, tel. 1382), fabr. wędl. koszern., mot. gaz. 6 HP, rob. 5. Filie: Tarnów, Rzeszów, Tarnopol. Eksp: Francya, Belgia, Szwajcarya. PFa. ° Spira A. S. (właśc. Majerczyk Hirsz, Krakowska 6, tel. 1294), fabryka wędlin koszer.

Lwów. Blankstein i Fränkel (Gazowa 10), fabr. par. wędl. koszern. PFa. ° Feldman Z. Gołuchowskiego 1), fabr. wędl. koszer. ° Finkelstein A. (pl. Gołuchowskiego 2), fabr. wędl. koszer. PFa.

Przemyśl. Gütler Uszer, fabr. wędl. koszer.

Stryj (Kościuszki 10). **Sobel Majer Jakób**, fabryka wyrobów masarskich koszernych.

Реклама фірм, які займались торгівлею кошерними м’ясними виробами[106].

У тогочасній періодичній пресі публікувалась низка оголошень, в яких пропагувались кошерні продукти.

[106] Skorowidz premzslowo- handlowy Krolestwa Galicyi II wydanie. Lwów: 1913. – S.710.

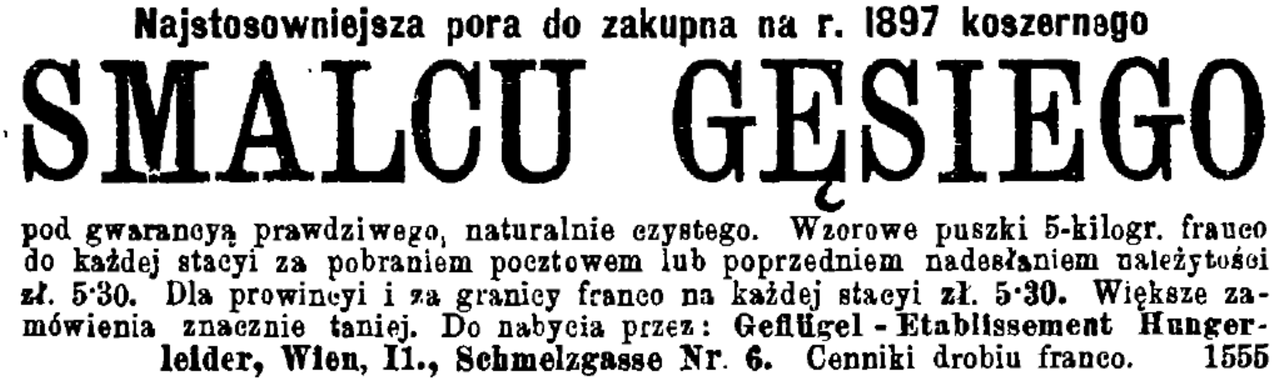

Оголошення про реалізацію Львівським споживчим товариством м'яса у магазинах на вул. Костельній, 8, Векслярській, 4, Бернадитські площі. Кошерне м'ясо можна було купити лише по вул. Цибульній. Вартість кілограма кошерного м'яса становила 0,5 золотого.[107].

У 1897 році львів'янам пропонували придбати кошерний гусячий жир з віденських складів. У рекламі наголошували, що товар є натуральним продуктом, вартість п'ятикілограмового відерка становила 5,3 золотого

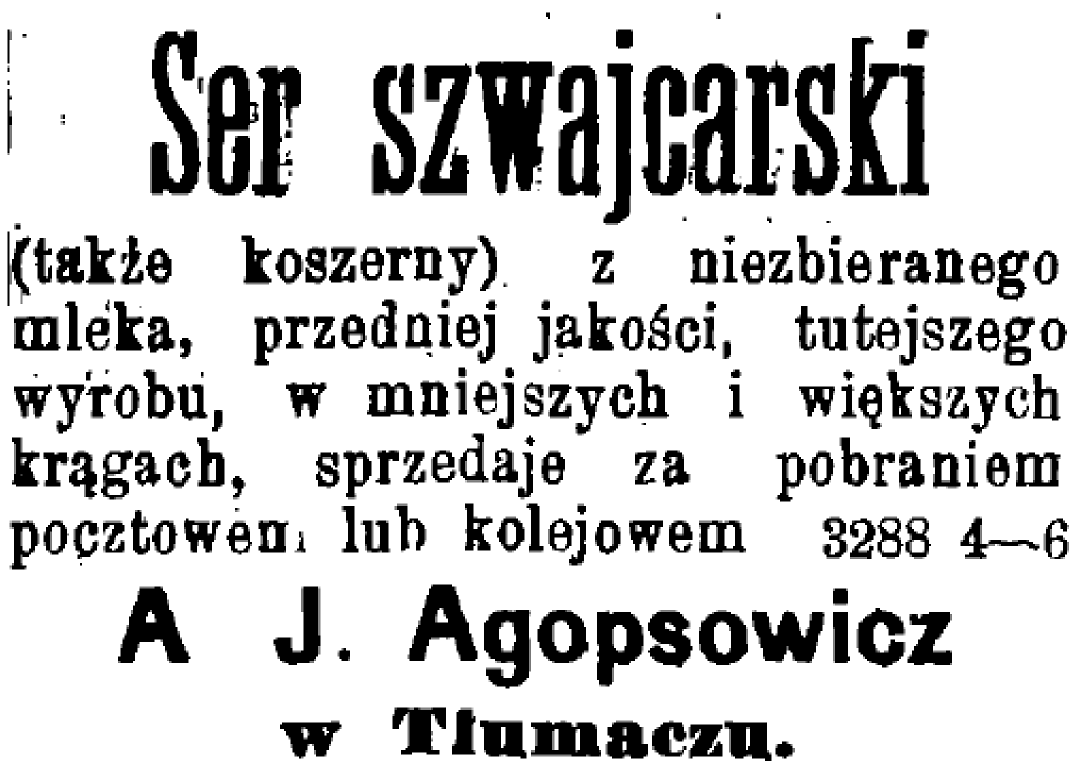
107 Ogłoszenie // Gazeta lwowska. – 1882. – № 41.– S. 10.

ринського. Отримати товар пропонувалось на будь-якій залізничній станції Австро-Угорщини.

Оголошення про продаж кошерного гусячого смальцю[108].

У Тлумачі на підприємстві Агопсовича можна було замовити кошерний сир.

Оголошення Агоповича з Тлумача про реалізацію кошерного «Швейцарського сиру» з незбираного молока[109].

---

108 Ogłoszenie // Gazeta Narodowa. – 1897. – № 63.– S.4.

109 Ogłoszenie // Gazeta Narodowa. – 1885. – № 248.– S.2.

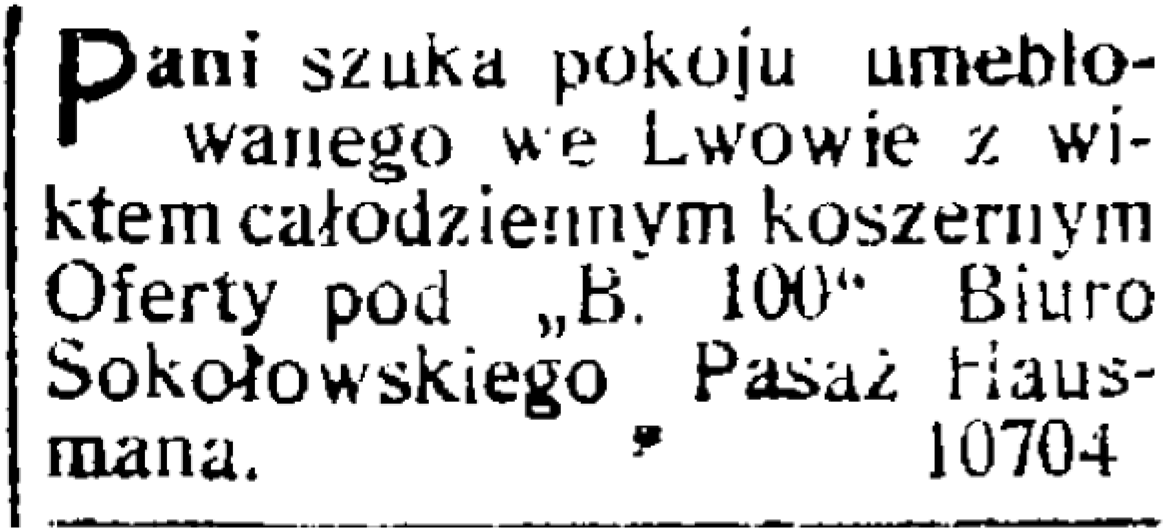
Кошерні продукти не лише можна було придбати на ринку чи у магазині, але й їхнім смаком насолодитись у ресторанах. Зокрема, у часописі «Слово Польське», що виходив у Львові, публікували рекламу віденського кошерного ресторану та готелю «Гут».

Реклама віденського кошерного ресторану та готелю «Гут».[110].

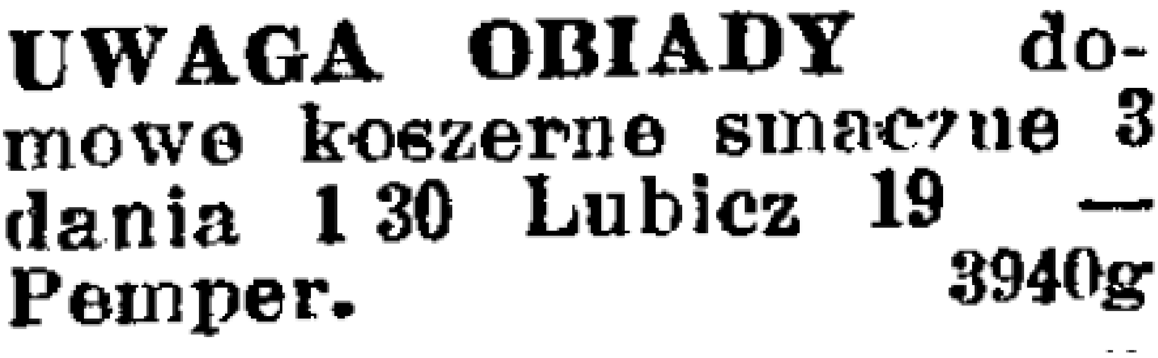
Кошерна їжа була актуальною й при оренді помешкання у Львові.

[110] Ogłoszenie // Słowo Polskie – 1905. – № 12. – S. 23.

Оголошення про оренду у Львові мебльованої кімнати з кошерною їжею[111].

Кошерні наїдки у Кракові можна було замовити прямо додому.

Оголошення про можливість доставки кошерних обідів у Кракові[112].

При рекламі відпочинкової вілли «Світовид» у Трускавці вказувалось, що тут діє оптовий склад кошерної яловичини.

[111] Ogłoszenie // Słowo Polskie – 1905. – № 512. – S. 11.

[112] Ogłoszenie // Ilystrowany Kurjer codzienny. – 1930. – № 284.– S. 7.

У місті Трускавці реклама на віллі «Світовид».

Держава регулювала не лише місце реалізації кошерного м’яса, але й час його реалізації. У 1923 році Львівський магістрат дозволив його реалізацію в суботу в ятках з 5 до 9 вечора[113].

Питання термінів полювання не задовольняло єврейських торгівців. Так, 2 листопада 1907 року до бургомістра Кракова прийшла делегація єврейських різників, які протестували проти останнього розпорядження Галицького намісництва, яке забороняло торгувати євреям у п’ятницю ввечері та у суботу[114].

Кошерну їжу споживали також ув’язнені євреї. Так, 10 лютого 1885 року тюремний заклад у Львові оголосив конкурс на постачання кошерного м’яса[115].

[113] Godziny otwierania i zamykania sklepów. // Gazeta lwowska. – 1923. – № 111.– S.4.

[114] Telegram gazety Lwowskiej // Gazeta lwowska. – 1907. – № 253.– S.3.

[115] C. k. zarzd zakladu karnego // Gazeta lwowska. – 1885. – № 38.– S. 4.

Sól koszerna.

Крім торгівлі кошерним м’ясом євреї займались також й торгівлею кошерною сіллю. Зокрема, до Галицької виконавчої влади надійшов на розгляд лист, який був направлений до австрійського Міністерства фінансів, в якому євреї просили, щоб при розподілі солі, де монополістом виготовлення та продажу виступала держава, було надано євреям можливість реалізовувати її окремо від християн. Аргументом для них був той факт, що коли євреї купували у християн сіль, то вона переставала бути кошерною. Іншим їхнім аргументом було те, що законодавство забезпечує рівність для визнавців різних релігій[116]. Аналогічно до солі у Галичині були також різні види вершкового масла: десертне, яке виготовляли на молокозаводах, фермерське – з фільварків, кухонне, яке складалось з різних видів масла, і кошерне, яке виготовляли євреї для євреїв[117].

Висновок

Отже, організацію виробництва та торгівлі кошерним м’ясом врегульовувала нормативно-правова база, метою якої було дотримання вимог Талмуду (вид тварин, спосіб забою, особи, що мали право виконувати ритуальний забій, реалізацію тощо). Контроль за дотриманням покладався на єврейських рабинів. Виявлено, що під час виготовлення кошерних продуктів часто відбувалась фальсифікація, зловживання рабинів. Встановлено, що рабини намагались монополізувати не лише торгівлю кошерним м’ясом, але й також м’ясопродуктами, які споживали християни. Виявлено, що вартість кошерного м’яса була на 15-20 відсотків вищою, від «нечистого», які споживали християни. Хоча з огляду на харчосмакові та гігієнічні цінності

[116] Sól koszerna // Gazeta Narodowa. – 1893. – № 136.– S.1.

[117] Z oddziałów gal. tow. gosp. // Gazeta Narodowa. – 1898. – № 62.– S.2.

кошерне м’ясо у багатьох випадках поступалось «нечистому». Встановлено, що під час страйку різників вартість м’яса у роздрібній торгівлі зростала. Державне регулювання цін на кошерне м’ясо під час воєнних конфліктів спрямовувалось на заборону підняття цін через встановлення максимально допустимих цін при реалізації його на ринках чи магазинах. Кошерний забій мав негативний вплив на суспільну мораль Галичини, так як за правилами ритуального забою тварин їх піддавали невиправдано жорстоким стражданням.

References

"Wielka Encyklopedia powszechna ilustrowana" (1932), Kraków, T. VIII. – pp. 112. [in Poland].

"Z weterynaryi ludowej // Przegląd Weterynarski" (1897), vol. 4, pp.113. [in Poland].

"Citron Jakob Sposoby zauzynania drobiu na Bukowinie" (1902), Przegląd Weterynarski. vol. 11, pp. 460. [in Poland].

"Rzeźnicy jatkowi w Warszawie. " (1907), Przegląd Weterynarski. vol. 12. – pp. 437. [in Poland].

"Wiadomości z zakresu badania mięsa. " (1935), Przegląd Weterynarski. vol. 2. – pp. 110-113. [in Poland].

"Stenograficzne sprawozdania z trzeciej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie" (1881),- Lwów, pp. 372. [in Poland].

"Wiadomości bieżiace." (1905), Słowo Polskie. vol. 574, pp. 3. [in Poland].

"Z lwowskiei Rady mieiskiej." (1881), Gazeta Narodowa. vol. 247, pp. 2. [in Poland].

"Zakaz rytualnego rzezania bydła " (1905), Przegląd Weterynarski. vol. 7, pp. 289. [in Poland].

"Walne zgromadzenie G. T. O. Z." (1914), Miesięcznik galicyjskiego Towarzystwa Ochrony Zwierząt. vol. 3-4, pp. 37. [in Poland].

"Wiński Alfred Rytualny ubój bydła " (1928), Przegląd Weterynarski. vol. 10, pp. 446-465. [in Poland].

"Odurzanie zwierząt rzeinych prądem elektrycznym." (1933), Przegląd Weterynarski. vol. 3, pp. 99. [in Poland].

"Zbiór ustaw administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem obowiązujących do użytku organów c.k. władz rządowych i władz autonomicznych" (1868), zebrał, ułożył i wydał J.R. Kasparek. – Kraków: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego, – T. II. – pp. 97-98. [in Poland].

"Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem: Podręcznik dla organów c.k. władz rządowych i władz autonomicznych" (1885), ułożył i wydał J.R. Kasparek.– [3-e wyd., poprawne i pomnożone]. Lwów, T. V. pp. 3588. [in Poland].

"Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskiem." (1894), Lwów, pp. 356. [in Poland].

"Rabinat pragski" (1880), Gazeta Narodowa. vol. 197, pp. 3. [in Poland].

"Wielka Encyklopedia powszechna ilustrowana." (1932), Kraków. T. XVIII. – pp. 329. [in Poland].

"Dziennik ustaw i rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkim Księstwem Krakowskiem." (1908), Lwów, pp. 25-26. [in Poland].

"Wiadomości z zakresu badania mięsa." (1935), Przegląd Weterynarski. vol. 2, pp. 110-113. [in Poland].

"Badanie bitego drobiu w świetle obecnego ustawodawstwa weterynaryjnego." (1937), Przegląd Weterynarski. vol. 4, pp. 232-233. [in Poland].

"Kronika telegraficzna." (1924), Gazeta lwowska. vol. 73, pp. 4. [in Poland].

"Targowica rybia." (1884), Kurjer Lwowski.vol. 341, pp. 2. [in Poland].

"Trzecie targowisko z mięsem prowincyonalnem." (1905), Gazeta lwowska. vol. 244, pp. 3. [in Poland].

"Kronika" (1905), Słowo Polskie. vol. 493, pp. 6. [in Poland].

"Tanie mięso." (1905), Słowo Polskie. vol. 497, pp. 6. [in Poland].

"Kronika" (1905), Kurjer Lwowski. vol. 255, pp. 3. [in Poland].

"Kronika" (1905), Kurjer Lwowski. vol. 297, pp. 4. [in Poland].

"Jatki miejskie we wrześniu." (1909), Gazeta lwowska. vol. 264, pp. 3. [in Poland].

"Kronika miejscowa i zamiejscowa" (1881), Gazeta Narodowa. vol. 41, pp. 2. [in Poland].

"Przeciwko drożyźnie mięsa w Warszawie." (1905), Przegląd Weterynarski. vol. 8-9, pp. 350. [in Poland].

"Regulamin dla rzeźników lwowskich." (1907), Gazeta lwowska. vol. 267, pp. 3. [in Poland].

"Regulamin dla rzeźników lwowskich." (1907), Przegląd Weterynarski. vol. 12, pp. 436-437. [in Poland].

"Gielda mięsna w Warszawie." (1905), Przegląd Weterynarski. vol. 11, pp. 422. [in Poland].

"Skrzynka do listów." (1911), Łowiec Wielkopolski. vol. 10, pp. 176. [in Poland].

Protsiv O.R. (2017) Derzhavne upravlinnia torhivleiu produktsiieiu myslyvstva pid chas Pershoi svitovoi vijny // Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy : zb. nauk. pr. — vol. 6, pp. 167-172. [in Ukrainian].

"Uregulowanie obrotu niektórymi gatunkami dziczyzny." (1917), Gazeta lwowska. vol. 99, pp. 4. [in Poland].

"Zmiana dotychczasowej organicyi i zalrresu działania kraj. Urzedu gospodarczego i Sekcyi III. c. k. Namiestnictwa. 26.04.1917" (1917), Gazeta lwowska. vol. 96, pp. 1. [in Poland].

"Taryfa maksymalna obowiązująca od dnia 8 października 1914." (1914), Gazeta poranna. vol. 2093, pp. 3. [in Poland].

"Taryfa maksymalna. Ważna od dnia I Grudnia.1914." (1914), Gazeta poranna. vol. 2155, pp. 4. [in Poland].

"Taryfa maksymalna. Ważna od dnia 28 stycznia (10 Lutego) 1915." (1915), Gazeta poranna. vol. 2212, pp. 5. [in Poland].

"Taryfa maksymalna cen na produkty w mieście Lwowie od 19 maja (1. czerwca) 1915 r." (1915), Gazeta poranna. vol. 2319, pp. 4. [in Poland].

"Taryfa maksymalna cen na produkty w mieście Lwowie od 1 lipca 1915 r." (1915), Gazeta poranna. vol. 2353, pp. 4. [in Poland].

"Taryfa maksymalna cen na produkty w mieście Lwowie od 1. lipca 1915 r." (1915), Kurjer Lwowski. vol. 184, pp. 8. [in Poland].

"Taryfa maksymalna." (1916), Gazeta lwowska. vol. 258, pp. 7. [in Poland].

"Taryfa maksymalna." (1918), Gazeta lwowska. vol. 267, pp. 4. [in Poland].

"Ceny mięsa, tłuszczu i węrllin" (1922), Gazeta lwowska. vol. 272, pp. 4. [in Poland].

"Nowe ceny mięsa wolowego." (1930), Ilystrowany Kurjer codzienny. vol. 202, pp. 7. [in Poland].

"Drożyzna we Lwowie" (1923), Kurjer Lwowski. vol. 10, pp. 4. [in Poland].

"Warszawa ruszyła na lichwiarstwo." (1923), Kurjer Lwowski. vol. 4, pp. 8. [in Poland].

"Rada miasta Lwowa." (1913), Gazeta lwowska. vol. 240, pp. 5. [in Poland].

"Z targu lwowskiego." (1921), Gazeta poranna. vol. 5630, pp. 6. [in Poland].

"Drożyzna szaleje." (1923), Kurjer Lwowski. vol. 178, pp. 5. [in Poland].

"Lichwa drożyźnlana" (1911), Naprzód. vol. 8, pp. 2. [in Poland].

"Aleksander Perenc szkic historycznego rozwoju oględzin mięsa w Polsce." (1927), Przegląd Weterynarski. vol. 4, pp. 254-255. [in Poland].

"Z warsztatów i fabryk." (1894), Naprzód. vol. 1, pp. 3. [in Poland].

"Przechadzka po nowej rzeźni miejskiej." (1900), Dzennik polski. vol. 274, pp. 2. [in Poland].

"Przechadzka po nowej rzeźni miejskiej." (1900), Dzennik polski. vol. 284, pp. 2. [in Poland].

"Żądania robotników rzeźnickich." (1905), Słowo Polskie. vol. 402, pp. 8. [in Poland].

"Z dzielnic zakordonowyh" (1903), Kurjer Lwowski. vol. 231, pp. 5. [in Poland].

"Kronika miejscowa." (1899), Słowo Polskie. vol. 8, pp. 4. [in Poland].

"Wielki kłopot" (1884), Kurjer Lwowski. vol. 194, pp. 3. [in Poland].

"Sprzedaż taliszego miesa" (1905), Gazeta Narodowa. vol. 169, pp. 2. [in Poland].

"Kronika" (1893), Gazeta Narodowa. vol. 252, pp. 2. [in Poland].

"Kronika miejscowa i zamiejscowa" (1881), Gazeta Narodowa. vol. 44, pp. 2. [in Poland].

"Posiedzenie naukowe Mał. Tow. lekarzy weterynaryjnych" (1927), Przegląd Weterynarski. vol. 11, pp. 461. [in Poland].

"Wiński Alfred Rytualny ubój bydła" (1928), Przegląd Weterynarski. vol. 10, pp. 446-465. [in Poland].

"Ogłoszenie" (1905), Kurjer Lwowski. vol. 361, pp. 14. [in Poland].

"Praktyka lekarzy weterynaryjnych w rzeźniach." (1937), Przegląd Weterynarski. vol. 6, pp. 352. [in Poland].

"Rada miasta Lwowa." (1881), Gazeta lwowska. vol. 249, pp. 3. [in Poland].

"Kronika miejscowa i zamiejscowa." (1883), Gazeta Narodowa. vol. 189.– pp. 2. [in Poland].

"Zamknięcie masarni." (1905), Gazeta lwowska. vol. 216, pp. 3. [in Poland].

"Kronika" (1905), Kurjer Lwowski. vol. 263, pp. 3. [in Poland].

"Stosunki zdrowotne w mieście Lwowie Dr. Wiktor Legieński. w roku 1905 i 1906 Lwów 1907." (1908), Przegląd Weterynarski. vol. 7, pp. 254-255. [in Poland].

"Ogłoszenie"(1923), Gazeta lwowska. vol. 35, pp. 7. [in Poland].

"Rozmaite obwieszczenia." (1919), Gazeta lwowska. vol. 24, pp. 6. [in Poland].

"Alegaty do sprawozdań stenograficznych piątej sesyi siódmego periodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskiem z roku 1872." (1872), Lwów, pp. 3-6. [in Poland].

"Geografia." (1858), Lwów Nakładem Wojciecha Maniecklego. pp. 67. [in Poland].

"Bibliohrafiia" (1897), Zapysky Naukovoho tovarystva im. T. Shevchenka. T. KhVII. pp. 33. [in Ukrainian].

"Opodatkowanie miast galicujskich przez kahały." (1883), Gazeta Narodowa. vol. 166, pp. 2. [in Poland].

"Szpital izraelicki na Kazimierzu." (1903), Czech J. Kalendarz Krakowski na rok 1903, Kraków: Jan Fischer i Spółka, pp. 60. [in Poland].

"Strejk rzeźników zydowsklch." (1899), Dzeinnik polski. vol. 12, pp. 2. [in Poland].

"Zydzi o kwestji rabinów" (1883), Gazeta Narodowa. vol. 274, pp. 1. [in Poland].

"Rada państwa. Poniedzenie poniedziałkowe." (1901), Gazeta Narodowa. vol. 161, pp. 3. [in Poland].

"Strejk żydowskich majstrów rzeźnickich." (1905), Gazeta lwowska. vol. 169, pp. 4. [in Poland].

"Strajk rzetników żydowskich." (1905), Gazeta Narodowa. vol. 169, pp. 2. [in Poland].

"Strajk rzeźników żydowskich." (1905), Słowo Polskie. vol. 343, pp. 3. [in Poland].

"Strajk rzeźników żydowskich" (1905), Słowo Polskie. vol. 344, pp. 8. [in Poland].

"Sytuacya w Królestwie." (1905), Gazeta Narodowa. vol. 52, pp. 1. [in Poland].

"Z całego świata." (1902), Gazeta Narodowa. vol. 133, pp. 3. [in Poland].

"Walka z drożyzną mięsa." (1905), Kurjer Lwowski. vol. 281, pp. 4. [in Poland].

"Rozmaite" (1902), Gazeta lwowska. vol. 292, pp. 11. [in Poland].

"Firmy." (1914), Gazeta lwowska. vol. 60, pp. 13. [in Poland].

"Skorowidz premzslowo-handlowy Krolestwa Galicyi" (1913), II wydanie. Lwów pp. 710. [in Poland].

"Ogłoszenie" 1922), Gazeta lwowska. vol. 151. pp. 8. [in Poland].

"Firmy." (1912), Gazeta lwowska. vol. 40, pp. 10. [in Poland].

"Skorowidz premzslowo-handlowy Krolestwa Galicyi II wydanie." (1913), Lwów, pp. 710. [in Poland].

"Ogłoszenie" (1882), Gazeta lwowska. vol. 41, pp. 10. [in Poland].

"Ogłoszenie" (1897), Gazeta Narodowa. vol. 63, pp. 4. [in Poland].

"Ogłoszenie" (1885), Gazeta Narodowa. vol. 248, pp. 2. [in Poland].

"Ogłoszenie" (1905), Słowo Polskie. vol. 12, pp. 23. [in Poland].

"Ogłoszenie" (1905), Słowo Polskie. vol. 512, pp. 11. [in Poland].

"Ogłoszenie" (1930), Ilystrowany Kurjer codzienny. vol. 284, pp. 7. [in Poland].

“Godziny otwierania i zamykania sklepów.” (1923), Gazeta lwowska. vol. 111, pp. 4. [in Poland].

“Telegram gazety Lwowskiej” (1907), Gazeta lwowska. vol. 253, pp. 3. [in Poland].

“C. k. zarzd zakladu karnego” (1885), Gazeta lwowska. vol. 38, pp. 4. [in Poland].

“Sól koszerna” (1893), Gazeta Narodowa. vol. 136, pp. 1. [in Poland].

“Z oddziałów gal. tow. gosp.” (1898), Gazeta Narodowa. vol. 62, pp. 2. [in Poland].

Проців О.Р. Організація виробництва кошерного м’яса у Галичині кінця XIX – початку XX ст.: історико-методологічний аспект // Краєзнавство: науковий *журнал*. – *2018*. – Ч. 4 (105). – С. 196–210.